

Eşitlik ve Özgürlüğün Ortasında Mutluluk

Kıvılcım Romya

kivromya@yahoo.com

ELYAD—DAL Araştırma Laboratuvarları

Herhangi bir düzlemin eğimli olup olmadığını anlamak için kullanılan su terazileri, içlerindeki kocaman damlayı kendi tarafına çekmeye çalışan iki kutuptan oluşur. Yerin eğimine göre bu su damlası ya sola ya da sağa hareket eder. Özgürlük ve eşitlik kavramları genelde birarada alınsa da, aslında onlar terazinin iki ucundadırlar. Mutluluk mu? O da, sözünü ettiğimiz su damlasının ta kendisidir.

Her gün, her an dünyanın her yerinde yaşanan bu cılgın kargaşaların nedeni nedir? İnsanların derdi nedir de kendilerine amaçlar edinirler ve bunları gerçekleştirmek adına her gün sonuçları iyi veya kötü birçok eylem gerçekleştirirler? Belki de herkesin tek derdi, varıldığı sürece hayattan biraz daha zevk çalabilmek ve daha da ötesinde mutlu olabilmek. Fakat mutlu olmanın yolu eylemlerden haz almaktır. Eylemlerden alınan hazlar da birer noktadır ve mutluluk ancak bu noktaların arka arkaya sıralanmasıyla oluşabilecek bir doğrudur. Bu yüzden amaç, her zaman haz alınabilecek eylemleri gerçekleştirmek veya gerçekleştirilen eylemlerden haz almaktır.

Mutlu olabilmek için bize haz verdiğini düşündüğümüz eylemleri gerçekleştirmenin yeterli olduğunu düşünürsek, aynı zamanda bu eylemleri gerçekleştirebilme özgürlüğünden de bahsetmek gerekir. Fakat özgürce davranabilmek ve eşitçe, kimsenin önüne geçmeden, kimsenin de bizim önümüze geçmesine izin vermeden bunu gerçekleştirmek mümkün müdür?

Buradan yola çıkarak baktığımızda; mutluluk, özgürlük ve eşitlik üçgeni oluşturulabilir ve merkezine eylem konulabilir. Bu üçgende ilişkileri değerlendirirken iki ana unsur, eyleme bağlı olarak ilişkileri belirler. Birincisi; ne olursa olsun varlığını devam ettirme süreci içerisinde, siyasal olsun ya da olmasın birey, toplumdaki ve onun parçalarından ayrı düşünülemez. Bu da bireyin istediği eylemi gerçekleştirebilme gücünü ve iradesini belirler. İkincisi; her eylem aynı hazı vermez ve her birey her eyleme aynı önemle yaklaşmaz. Bu da eylemlere karşı bireyin tutumunu belirler.

Öncelikle özgürlük ile mutluluk arasındaki ilişkiye baktığımızda, amacı her zaman eyleminden haz almak olan birey, bunu gerçekleştirmek isterken içinde bulunduğu toplumdaki insanlara göre de davranmak durumundadır. Çünkü birey, bireyden, toplumdaki ve toplumun kurumlarından ayrı düşünülemez. Güvenlik, aidiyet, ihtiyaçlarını karşılama ve korunma gibi temel unsurlar kişileri birbirlerine mahkum eder. Toplumda da bunların gerçekleştirilmesi ve devamlarının sağlanması için haklardan ve zorunluluklardan oluşan bir sınır oluşturulur. Bu noktadan başlayarak bireylerin özgürlükleri sorgulandığında, hak ve zorunluluklar içerisinde eylemlerinizi gerçekleştirebilme kapasiteniz özgürlüktür. Üretilen ve/veya ürettiğiniz alternatifler arasında seçim yapmak zorunda kalabilir ve istediğiniz değil, çizilen sınırlar arasında size gösterilen doğrultuda -hukuksal yaptırımlar gibi- hareket etmek durumunda kalabilirsiniz. Özgürlüğü asıl anlamlı kılan da budur. Ne kadar çok kendinize alternatif üretebilir ya da alternatiflerin dışına çıkarsanız, o kadar çok özgürleşir ve özneleşirsiniz. Öte yandan, kendinize alternatif üretirken bile, normların ve değerlerin etkisi altında kalmanız mümkündür ve bu durum, sizin sınırlarınızı belirler. Bu özgürlüğün kendi paradoksudur.

Eğer bu haklar ve sınırlar çerçevesinde birey gerçekleştirdiği eylemlerden haz alıyorsa, bu da mutluluk ile özgürlük arasındaki bağıdır.

HERHANGİ BİR DÜZLEMİN EĞİMLİ OLUP OLMADIĞINI ANLAMAK İÇİN KULLANILAN SU TERAZİLERİ, İÇLERİNDEKİ KOCAMAN DAMLAYI KENDİ TARAFINA ÇEKMEYE ÇALIŞAN İKİ KUTUPTAN OLUŞUR. YERİN EĞİMİNE GÖRE BU SU DAMLASI YA SOLA YA DA SAĞA HAREKET EDER. ÖZGÜRLÜK VE EŞİTLİK KAVRAMLARI GENELDE BİRARADA ALINSA DA, ASLINDA ONLAR TERAZİNİN İKİ UCUNDADIRLAR. MUTLULUK MU? O DA, SÖZÜNÜ ETTİĞİMİZ SU DAMLASININ TA KENDİSİDİR.

Fakat burada ilginç olan, bireyi var eden topluma karşı bireyin yerine getirmek zorunda oldukları bir taraftan bireyi sınırlarken; diğer taraftan ise aynı toplum, bireye istediğini yapabilmesi için gerekli olan araçları da -hakları da- vermektedir. İşte bu, en başta bahsedilen iki noktadan özellikle birincisine vurgu yapar ve bireylerin eylemlerini gerçekleştirebilme gücünü gösterir. Böyle bir yaklaşımda bulunmak, bir açıdan da mutlak bir özgürlüğün varlığını reddetmek mi olur? Öte yandan bu yaklaşım, toplum içinde özgürlüğün varolmamasına götürülerek, özgürlüğün varlığını toplum dışında mı kabul eder; ya da eylem, kapasite, hak ve zorunluluk karşılığı sorumluluk sentezi yapmış olmaz mı? İkinci noktayı ele aldığımızda, bireylerin eylemlere karşı farklı tutumlar belirlemeleri ve bunları gerçekleştirmek için öncelikle bireysel olarak farklı kapasitelere sahip olmaları, sınırlar çizilirken asıl sorunu yaratan noktadır. Her eylem, sadece yapan kişiyle ilgili olmak zorunda değildir. Başkalarına da haz verebileceği gibi, acı vermesi de mümkündür ve bu nedenle eylemlerin sınırlandırılması gerekebilir. Eylemlerin yapılmasında sınırlamaların getirilmesi ve bunun herkes için olması, eşitliğin sağlanması için bir yoldur. Aynı zamanda, eylemlerin bireyler için farklı düzeyde hazlar ifade etmesi, hazzı elde edebilecek bireylerin özgürlüklerinin başkalarının özgürlükleri adına kısıtlanması olarak da kendini ortaya koyabilir.

Öte yandan, aynı eylemi gerçekleştirmek isteyen, ancak gerçekleştirmek için aynı kapasiteye sahip bireylerin olmaması, tüm bireylerin kapasitelerinin eşitlenmesi yolunu da ortaya çıkarabilir. Fakat bu durumda, eşitlik ile özgürlük arasında sorun yaratan ilk nokta şudur: Çizilen sınırlar birinin eylemini kısıtlarken, o eylem, onu gerçekleştirmek istemeyen bir başkası için anlam taşımaz (düşünce özgürlüğüne sınır konması gibi). Diğer nokta; birilerinin kapasiteleri yukarı çekilirken, kapasitesi yüksek olanların diğerleriyle bir tutulmasıdır.

Fakat hem özgürlüğü hem de eşitliği asıl tehlikeye sokan, kişinin seçme şansı olmadığı konularda doğuştan gelen statüler gibi- seçim yapamadığı için zaten özgür olamamasıdır. Bunun yanısıra bireyin, içinde yaşadığı toplum tarafından kim olduğu ve neye sahip olduğu sorgulanarak, herkes içindeki eşitliğinin tehlikede olmasıdır. Hem özgürlüğün hem de eşitliğin tehlikeye düştüğü böyle bir durumda ne olacak?

Bu nedenle farklı siyasal sistemler, farklı eşitlik ve özgürlük anlayışlarına önem vermişlerdir. Örneğin; liberalizm sadece hukuksal eşitlik anlayışıyla, hem toplumsal düzeni hem de özgürlükleri korumayı amaçlamıştır. Fakat hukuksal eşitlikte, her eyleme aynı cezanın uygulanması da bir eşitsizlik değil midir? Sosyal devlet anlayışıyla da, sosyo-ekonomik koşullarla eşitlenmeye çalışılarak, herkese aynı derecede özgürlük ve daha eşitlikçi bir anlayışla sürdürülmeye çalışılmıştır. Fakat bu noktada, "Kapasitesi yüksek insanların özgürlükleri, alt kapasiteye sahip olanlara göre daha çok kısıtlandığı için eşitlikçi bir durum oluşmuyor mu?" sorusu da elbette sorulabilir.

Her bireyin eylemlerden farklı hazlar alması, farklı bir mutluluk anlayışı gerektirir. Bu bakımdan her birey farklı bir arayış içine girer; aksi takdirde zaten eşitlik kendiliğinden var olurdu. Çünkü aynı eylemleri gerçekleştirebilmek için her bireye aynı öncelik sırasını tanımak yeterli olurdu. Bu da hem özgürlükçü hem de eşit bir yaklaşım olurdu. Bireyin haz alma amaçlı bireysel mutluluğunun yolu, hak ve zorunluluklara dayanan özgürlüğünü gerektiğinde başkalarıyla eşit olmak için feda etmeye tahammülünden mi geçer dersiniz?

